

Pääkirjoitus

Miten vastata monikriisiin?

Konsta Kotilainen, valtiotieteiden tohtori, tutkijatohtori, valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Markus Ojala, dosentti, yliopistonlehtori, valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Avainsanat: monikriisi, kriisipuhe, geopolittiset jännitteet

<https://doi.org/10.51810/pt.178725>

Monikriisistä on tullut vaikeasti vältettävä iskusana 2020-luvun poliittisen talouden analyyseissa (esim. Tooze 2021; Helleiner 2024; ks. jo Morin ja Kern 1993). Termillä viitataan erilaisten systeemisten kriisien yhteennivoutumiseen usein toisiaan voimistavilla ja vaikeasti ennakoitavilla tavoilla (Lähde 2023; vrt. Helleiner 2024). Sen sijaan, että olisimme “vain” taloutta, rauhaa, ilmastoa, ekosysteemiä tai sosiaalista yhteenkuuluvuutta uhkaavassa kriisissä, olemme tilanteessa, jossa kriisit vuorovaikuttavat ja pääsääntöisesti vahvistavat toisiaan. Osa kriiseistä etenee nopeasti, osa verrattain hitaasti. Jotkin niistä ovat potentiaalisilta seurauksiltaan tuhoisampia kuin toiset. Ilmastonmuutos, luontokato, ydinasevarustelu, kontrollia pakeneva tekoäly ja pandemiat ovat mahdollisia eksistentiaalisia riskejä koko ihmiskunnalle (Ord 2020), mutta useimmat kriisit koettelevat ensisijaisesti rajatumpia yhteisöjä (Helleiner 2024).

“Kriisi” on normatiivisesti latautunut termi, ja jokainen kriisi on ainakin osin sosiaalisesti rakentunut. Esimerkiksi sairaus ymmärretään usein kriisinä, koska terveyttä arvostetaan ja vaalitaan. Kriisipuheella voi olla myös poliittisia tarkoituksia. Usein jonkin asian julistetaan olevan kriisissä, koska se halutaan joko pelastaa tai romuttaa. Läheskään aina tällaisia poliittisia tavoitteita

ei ole syytä tukea. Kriisipuheen avulla voidaan esimerkiksi turvallistaa sellaisia asioita tai ihmisryhmiä, jotka eivät tosiasiaa uhkaa mitään tai ketään. Koska kriisi voi olla tekaistu, vain osa väitetyistä kriiseistä ansaitsee tulla käsitellyksi kriiseinä.

Poliittisen talouden tutkimuksen tehtävänä on tuoda monikriisistä käytävään keskusteluun analyttistä syvyyttä. Tutkimus voi myös auttaa lisäämään ymmärrystä siitä, miten eri tahtiin etenevät kriisit tuottavat monimutkaisia keskinäisvaikutuksia. Kriisit eivät aina vaikuta samaan suuntaan. Esimerkiksi Venäjän hyökkäyssota on yhtäällä hidastanut ja toisaalla kiihdyttänyt energiajärjestelmien irtautumista fossiilisten polttoaineiden käytöstä ja osoittanut, miten kysymys energiasiirtymästä kytkeytyy osaksi geopolittista riskienhallintaa. Kriiseillä on kuitenkin taipumusta ruokkia toinen toisiaan. Geopoliittiset jännitteet murentavat kansainvälisen yhteistyön ja globaalien hallinnan pohjaa esimerkiksi ympäristö-, ydinvarustelu- ja tekoälykysymyksissä.

Monikriisin analyysiin liittyy monia kiinnostavia kysymyksiä. Yksi niistä on kysymys monikriisin selittämisestä. Ajaako monikriisiä jokin tietty perustavanlaatuisen dynamiikka, kuten kapitalismille tunnusomainen voiton tavoittelu tai esimerkiksi kansainvälisen järjestelmän anarkkinen luonne? Vai onko monikriisillä monta suunnilleen yhtä tasavertaista ajuria?

Poliittisesti monikriisin sanoma on joka tapauksessa yhdessä suhteessa selvä: kriisien yhteenkietoutuneisuuden vuoksi monikriisi vaatii myös vastauksia, jotka nivoutuvat yhteen. Taloudellista tai sosiaalista kriisiä ei tule ratkaista tavoilla, jotka pahentavat ilmasto- tai ekologista kriisiä. Sama pätee toisinkin päin: vastaukset ympäristökriiseihin eivät toimi, elleivät ne tarjoa samalla vastauksia myös sosiaalisiin ja taloudellisiin kriiseihin. Monikriisi haastaa etsimään kokonaisvaltaisia ja luovia ratkaisuja. Tästä näkökulmasta monikriisiä ei ole syytä nähdä lamauttavana uhkakuvien kimpuna. Siihen liittyy myös monenlaisia mahdollisuuksia kuvitella ja järjestää yhteiskuntaa uudella tavalla.

Valitettavan usein käy kuitenkin niin, että yhteen (väitettyyn) kriisiin vastaan erillään muista ja tavalla, joka pahentaa muita kriisejä. Näin on käymässä esimerkiksi Suomen tulevan ”velkajarrulain” kohdalla (HE 167/2025 vp). Kotimainen media, poliitikot ja virkamiehet saivat pitkälti omilla, vuosia jatkuvilla kriisipuheillaan luotua kuvan Suomen valtiontaloutta uhkaavasta velkakriisistä. Päätöksentekoa ovat ajaneet muun muassa harhaanjohtavat metaforat (”valtio on kotitalous”) sekä yleinen velkapelko. Sen sijaan, että velkakestävyyttä olisi

pyrityt kohentamaan institutionaalisilla ratkaisuilla, Suomi luopui ensin euron myötä kansallisesta rahasuvereniteetistaan ja on sen jälkeen osana “nuukien” maiden joukkoa vastustanut velkakestävyyttä lisääviä järjestelyjä EU-tasolla. Kuva velkatilanteesta saatiin viime vuosina näyttämään entistä synkemmältä esimerkiksi velkaennusteen laskentatapaa koskevalla muutoksella (Kyyrönen 2025). Väitettyyn kriisiin vastaamiseksi kehitettiin lopulta laki, joka pahimmassa tapauksessa sitoo tulevat hallitukset jatkuvaan talouskurin kierteeseen.

Velkajarrulain ajankohta on hämmentävä, sillä suurtyöttömyys, teknologinen kilpailu, infrastruktuuri- ja korjausvelka, ympäristökriisit ja kiihtyvä sotavarustelu lisäävät nyt ja jatkossa tarvetta kasvattaa julkisia menoja. Esimerkiksi Saksassa päädyttiin aiemmin tänä vuonna löysäämään sikäläistä velkajarrua, jotta hallitus pystyisi paremmin vastaamaan näihin haasteisiin. Näivettävään talouskuriin tukeutuminen ei toki koske pelkästään Suomea. Koko Euroopan unioni (EU) kahlitsee strategista autonomiaansa perusteettoman jäykillä finanssipoliittisilla säännöillä. Raha- ja finanssipoliittisiin artikloihin ripustautunut unioni on asettanut itselleen sellaisia oikeudellisia rajoitteita, joita esimerkiksi Yhdysvalloilla ja Kiinalla ei ole. Jäsenmaiden joulukuussa hyväksymä uusi yhteisvelka Ukrainan sotaponnistelujen tukemiseksi on viimeisin osoitus siitä, miten monikriisin eteneminen pakottaa kuitenkin myös EU:ta murtamaan kahleitaan.

Globaalit geotaloudelliset jännitteet tarjoavat toisen esimerkin siitä, miten tekaistuihin kriiseihin reagoidaan usein tavoilla, jotka pahentavat aidosti vakavia kriisejä. Huhtikuussa Donald Trump oikeutti “vapautuksen päivän” tullijulistuksiaan absurdissa Valkoisen talon ruusutarhan kriisipuheessaan, jonka mukaan Yhdysvaltoja ovat vuosikymmeniä “ryöstelleet, rosvonneet, raiskanneet ja ryövänneet läheiset ja kaukaiset kansat, niin ystävät kuin vihollisetkin”. Presidentin hätätilavaltuuksin tekemät päätökset ovat romauttaneet Maailman kauppajärjestö WTO:n valvoman maailmankaupan sääntöperustan. Samalla ne ovat osaltaan kiihdyttäneet suurvaltakamppailun “suurta peliä” hetkellä, jolloin päättäjien huomion pitäisi olla esimerkiksi ilmastonmuutoksen, luontokadon ja tekoälyn hallinnan kaltaisten kysymysten “suur-takin suuremmassa pelissä” (Haukkalan 2020 termejä lainataksemme). Globaali yhteistyö jumiutuu yhä pahemmin tilanteessa, jossa sitä tarvittaisiin enemmän kuin koskaan (Hale ym. 2013).

Kysymykseen siitä, miten monikriisin vastaamiseen soveltuvia instituutioita luodaan, ei ole helppo vastata. Ensimmäinen askel on joka tapauksessa erottaa tekaistut kriisit niistä, jotka todella ansaitsevat huomiomme. Uusien kriisien jatkuva ja tarkoitushakuinen poliittinen tehtailu vaikeuttaa tehtävää. Kriittisen poliittisen talouden tutkimuksen rooli tämän ongelmavyöhydän – ja sitä kautta monikriisin – ratkomisessa on keskeinen.

Monikriisi numerossa

Käsillä olevassa *Poliittisen talouden* numerossa käynnissä oleva monikriisi näkyy monin tavoin. Kuten asiaan kuuluu, moninaisiin kriiseihin esitetään numerossa myös moninaisia vastauksia. Osa kirjoituksista pyrkii vastaamaan yhdellä iskulla useampaankin merkittävään kriisiin.

Alkuperäisartikkelissaan Janne Autto ja Keijo Lakkala katsovat, että siirtymä pois kriisiytyneestä uusliberaalista yhteiskuntajärjestyksestä edellyttää uudenlaisia sosiaalisia ja taloudellisia suhteita koskevaa kuvittelua. Kollektiivisten mielikuvitusten tutkiminen on tärkeää, sillä ne voivat paitsi vakiinnuttaa myös haastaa vallitsevia talouden järjestämisen tapoja ja näyttää suuntaa kohti uudenlaisia toimintatapoja ja käytäntöjä. Näistä lähtökohdista kirjoittajat palaavat vuosikymmenen alun koronakriisiin ja tarkastelevat sen aikana valtavirtajulkisuudessa aktivoituneita *taloudellisen uudelleenjakamisen mielikuvituksia*. Autto ja Lakkala osoittavat, että radikaalista potentiaalista huolimatta koronakriisissä aktivoituneet mielikuvitukset pitkälti pönkittivät vakiintuneiden toimijoiden ja erityisesti valtion roolia taloudellisten resurssien siirtäjänä yksilöiden ja ryhmien välillä. Vaikka julkishallinto puuttui kriisin aikana voimakkaasti markkinoiden toimintaan esimerkiksi yritysten toimintaedellytysten ja työpaikkojen turvaamiseksi, toimenpiteitä merkityksellistettiin julkisuudessa pitkälti konventionaalisten velanottoa ja sen tulevaa takaisinmaksun pakkoa korostavien käsitysten kautta. Tältä osin pandemia osoittautui kirjoittajien mukaan kriisiksi, joka keskitti julkisen huomion akuuttien ongelmien ratkaisemiseen sosiaalisten suhteiden perustavamman muutoksen sijasta.

Koronakriisin käsittelyn jälkeen numeron fokus siirtyy ympäristökriiseihin. Jussi Ahokas tarkastelee katsausartikkelissaan tapoja, joilla julkista ja yksityistä velanottoa, investointeja, verotusta, rahoitusregiimejä ja muita vihreän

rahoituksen kysymyksiä on lähestytty viimeaikaisessa poliittisen talouden tutkimuksen kirjallisuudessa. Vihreä rahoitus on viime vuosina noussut yhä tärkeämmäksi teemaksi poliittisen talouden tutkimuksen kentällä, ja samalla on lisääntynyt ymmärrys ekologisen kestävyys siirtymän edellytysten kytkeytymisestä rahoituksen käytäntöihin ja instituutioihin. Esimerkiksi rahapolitiikan viritys vaikuttaa vihreiden investointien hintaan ja voi näin joko nopeuttaa tai hidastaa kestävyys siirtymää. Tarkastelunsa perusteella Ahokas arvioi, että nykyinen poliittisen talouden piirissä tehtävä vihreän rahoituksen tutkimus onnistuu paitsi lisäämään sekä teoreettista että empiiristä ymmärrystä relevanteista ilmiöistä myös luomaan tiedollista maaperää käytännön siirtymäpolitiikan suunnittelulle. Samalla käytännön työ tarjoaa uusia aiheita tutkimukselle. Ahokas kutsuu suomalaisiakin poliittisen talouden tutkijoita osallistumaan keskusteluun.

Elisa Husun keskustelupuheenvuoro jatkaa uudelleenjakamisen politiikan tarkastelua ilmastokriisin kontekstissa. Husu esittää Pariisin koulun taloustieteilijöiden urauurtavien tutkimusten pohjalta, että superrikkaiden verottaminen olisi keskeinen työkalu ilmastotoimien nopeuttamiseksi ja liikkulutuksen hillitsemiseksi sen lisäksi, että se vastaisi varallisuuden vaaralliseen keskittymiseen. Husun mukaan äärimmäiset varallisuuserot ruokkivat sekä ilmasto- että sosiaalista kriisiä: superrikkaiden verotus auttaisi näin hillitsemään molempia. Puheenvuoro esittelee Suomessa jossain määrin katveeseen jäänyttä Pariisin koulun työtä ja toimii samalla tärkeänä muistutuksena siitä, ettei globaalin superrikkaiden luokan muodostuminen viime vuosikymmenten aikana ollut väistämätön, luonnonlain kaltainen kehityskulku vaan seurausta valtioiden aktiivisesta varallisuuden keskittymistä suosivasta veropolitiikasta. Myös viime vuosikymmenten globaali sääntely-ympäristö on ruokkinut kehitystä.

Numerossa julkaistaan ympäristöpolitiikan emeritusprofessori Janne I. Hukkisen keskustelupuheenvuoro, joka pohjaa hänen Helsingin yliopistolla syyskuussa pitämäänsä jäähvyäisluentoon. Hukkisen hahmottelee tekstissään yleistä lähestymistapaa *hiipiviin* sosio-ekologisiin kriiseihin vastaamiseksi. Hiipivät kriisit, kuten ilmastonmuutos, eroavat nopeammin kiiruhtavista kriiseistä siinä, että ne kertovat itsestään aluksi vain heikoin signaalein mutta kroonistuvat sittemmin. Hukkisen esittämä lähestymistapa, jota hän kutsuu “laivan korjaamiseksi myrskyn silmässä”, pyrkii ratkaisemaan vallitsevan kriisinhallinnan ongelmia tunnistamalla hiipivien kriisien erityispiirteet

ja ottamalla ne vakavasti. Strategisena tavoitteena on kriisinsietokyvyn rakentaminen rivakasti mutta kuitenkin tavalla, joka kestää myös aikaa. Hukkinen huomauttaa, että hiipivien kriisien aikakaudella yhteiskuntien on kyettävä korjaamaan vaurioita asteittain ja investoimaan kriisinkestävään infrastruktuuriin, vaikka käynnissä olisi ympäristökriisien ohella esimerkiksi sota tai pandemia. Mahdollisuutta odottaa akuuttien kriisien jälkeiseen aikaan tai pysähtyä korjaamaan laivaa sataman telakalle ei ole.

Niko Väänänen tarkastelee keskustelupuheenvuorossaan eläkejärjestelmien kohtaamia haasteita moninaisten kriisien ja niihin kytkeytyvien riskien maailmassa. Euroopan komissio pyrkii vahvistamaan rahastoinnin osuutta eurooppalaisten eläkejärjestelmien rahoittamisessa. Tutkimuskirjallisuudessa rahastoivaa eläkejärjestelmää pidetäänkin yleensä kannattavampana kuin jakojärjestelmää, jossa eläkkeet maksetaan suoraan palkkasummasta. Väänänen tarkastelee kriittisesti rahastoivaa järjestelmää puoltavia oletuksia ja korostaa, että eläkkeiden rahastointiin kytkeytyy monenlaisia riskejä muuttuvan väestörakenteen ja kasvavien geopoliittisten jännitteiden oloissa. Kirjoitus toimii tärkeänä herättelevänä puheenvuorona, sillä kotimainen keskustelu eläkejärjestelmien rahoitustavoista on jäänyt vähäiseksi samalla, kun eurooppalainen keskustelu aiheesta on vilkastumassa.

Otto Kyyrösen puheenvuoro siirtää huomion Suomen työllisyystilanteen nopeaan heikkenemiseen vuosien 2022–2025 aikana. Vaikka Suomessa ei esimerkiksi elinkeinoelämän mielestä voi vielä puhua työttömyyskriisistä, työttömyyden nopea kasvu haastaa istuvan hallituksen talouspolitiikan oikeutusta, ja sen syistä käydään kiivasta poliittista kamppailua. Kyyrösen osallistuu keskusteluun tilasto- ja tutkimusaineistoon nojaten ja esittää, että työttömyyden kasvu johtuu ennen kaikkea riittämättömästä työvoiman kysynnästä. Tätä puolestaan selittävät geopoliittisten jännitteiden lisäksi Euroopan keskuspankin rahapolitiikan ja kotimaisen finanssipolitiikan epäonnistumiset. Rahapolitiikkaan on Suomesta käsin mahdollista vaikuttaa vain epäsuorasti, mutta työttömyyttä voitaisiin Kyyrösen analyysin mukaan vähentää esimerkiksi julkisten investointien, laatukilpailukyvyn vahvistamisen ja kuntien rahoitusmallin korjaamisen avulla.

Matti Ylönen tarkastelee keskustelupuheenvuorossaan, millä tavoin Trumpin ja Muskin kaltaiset teknologian sääntelyä haastavat voimat pakottavat arvioimaan uudelleen niin sanotun Bryssel-efektin toimintaa eli sitä, miten ja

missä määrin EU:n sääntelyvalta ulottuu myös unionin rajojen ulkopuolelle. Ylönen artikuloi kirjoituksessaan Bryssel-efektin uudelleentulkinnan, joka ottaa huomioon sekä monikansallisten suuryhtiöiden että EU:n ulkopuolisten maiden johtajien kyvyn muovata ja estää EU:sta tulevaa sääntelyä. Vastauksena EU:n sääntelyvallan kohtaamiin haasteisiin Ylönen esittää niin sääntelytoimien kuin eurooppalaisen teknologiasuvereniteetin vahvistamista. Lisäksi hän peräänkuuluttaa teknologiapolitiikan demokratisointia ja demokraattisten instituutioiden vahvistamista esimerkiksi tukemalla aktiivisemmin kansallista ja eurooppalaista mediaa, tutkimusta ja vallankäytön tilivelvollisuutta valvovaa kansalaisyhteiskuntaa.

Numerossa julkaistaan myös kaksi kirja-arviota. Matti Pihlajamaa arvioi Anna Elomäen ja Hanna Ylöstalon teoksen *Governing Gender Equality Policy: Pathways in a Changing Nordic Welfare State* (2024). Teos tarkastelee kriittisesti erilaisia taloutta ja sukupuolten tasa-arvoa muovaavia vallankäytön muotoja ja kytkee feministisiä tutkimusnäkökulmia laajempiin poliittisen talouden keskusteluihin. Pihlajamaa katsoo teoksen olevan kaivattu kriittinen puheenvuoro, joka tarjoaa arvokkaita työkaluja tasa-arvopolitiikan ja uusliberalististen poliittisten ja hallinnollisten uudistusten välisten ristiriitojen ymmärtämiseksi.

Sampo Varjonen puolestaan arvioi Ville-Pekka Sorsan, Antti Alajan ja Joel Kaitilan teoksen *Ideat yhteiskuntapolitiikassa* (2025). Varjonen kiittää tekijöitä urauurtavasta työstä, sillä teos edustaa ensimmäistä suomenkielistä kokonaiskatsausta ideatutkimukseen ja sen teoreettisiin lähtökohtiin. Hän toivookin kirjan innoittavan uusia yhteiskuntatutkijoita ideatutkimuksen pariin.

Lähteet

- Elomäki, Anna ja Ylöstalo, Hanna. 2024. *Governing gender equality policy: pathways in a changing Nordic welfare state*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Hale, Thomas, Held, David ja Young, Kevin. 2013. *Gridlock: why global cooperation is failing when we need it most*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Haukkala, Hiski. 2020. *Suuren pelin paluu. Suomen tulevaisuus kriisien maailmassa*. Helsinki: Otava.

- HE (= Hallituksen esitys) 167/2025 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi julkisen talouden hoitamisesta ja talouspolitiikan arviointineuvostosta sekä niihin liittyviksi laeiksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_167+2025.aspx [Luettu 21.12.2025]
- Helleiner, Eric. 2024. Economic globalization's polycrisis. *International Studies Quarterly*, 68:2. <https://doi.org/10.1093/isq/sqae024>
- Kyyrönen, Otto. 2025. Mitä Suomessa tulisi oppia työttömyyden kasvusta vuosina 2022–2025? *Poliittinen talous*, 13:2, 122–153. <https://doi.org/10.51810/pt.177678>
- Lähde, Ville. 2023. Mitä on monikriisi? BIOS, 16.1.2023. <https://bios.fi/mita-on-monikriisi/> [Luettu 21.12.2025]
- Morin, Edgar ja Kern, Anne Brigitte. 1993. *Terre-Patrie*. Pariisi: Le Seuil.
- Ord, Toby. 2020. *The precipice. Existential risk and the future of humanity*. Lontoo: Bloomsbury.
- Sorsa, Ville-Pekka, Alaja, Antti ja Kaitila, Joel. 2025. *Ideat yhteiskuntapolitiikassa*. Tampere: Vastapaino.
- Tooze, Adam. 2021. *Shutdown. How covid shook the world's economy*. Lontoo: Penguin.